

KOLTAI TAMÁS

A galaktikus gyűrűk lapossága

■ YASMINA REZA: EGY ÉLET HÁROMSZOR ■

Az anyai ágon magyar Yasmina Reza-nak eddig egyetlen darabját játszották nálunk. Pontatlan a múlt idő, mert a „Művészet” még műsoron van a Katona József Színházban, idestova kilencedik éve. Eredeti francia címe Art! Így, felkiáltójellel, ami talán az irónia jele. Ezt fordították a Katonában idézőjelre. Valószínűleg hangsúlyozni akarták a címben jelölt fogalommal kapcsolatos visszaélések lehetőségét. Mindig gyanús, ha valaki művészetet mond, pláne, ha magára vonatkoztatja. A „Művészet”-ben egy hóféhér festményről van szó, amelyet drága pénzért vásárol meg valaki, és ezzel földúlja a barátaihoz való viszonyát. A kérdés, hogy valami műalkotás-e vagy blöff, gyakran föltehető, noha Reza darabja a legkevésbé sem erről a kérdéstről szól. Az Ascher Tamás rendezte bemutató idején mégis szóba került, de furcsa mód nem a darabban szereplő festményre, hanem magára a darabra vonatkozóan. Hogy az kommersz-e vagy művészet. A kellemes bulvár vagy a mélyebb értelem vizein evez-e, s ha az előbbin, akkor – a Shakespeare-t fordító Szabó Lőrincsel szólva – nem kellene-e negligálnia egy művész-színház cirkumstanciáját.

A kérdést az előadás döntötte el. Yasmina Reza idézőjeles szerző. Darabjának fajlagos súlya jóval kisebb annál, mint amennyit a Katona József Színházban nyomott.

Az Egy élet háromszor című Reza-opus könnyűnek találtatik, a szó összes értelmében. Egyfelvonásos ötletet tupíroz a háromszorosára. Az ötlet nem eredeti, Edward Albee korábban lefoglalta a *Nem félünk a farkastól* című, meglehetősen elterjedt színművében. Ott egy egyetemi tanár és a felesége látja vendégül otthonában az ifjú tudós kollégát és nejét, itt a fiatal beosztotthoz és élete párjához hivatalos a férj főnöke, feleségestül. Igaz, hogy nem azon a napon jönnek, amikor várták őket, de ez csak arra jó, hogy a félreértés komédiai elemet vigyen a cselekménybe. Rezánál nincs szó komoly konfliktusról egyik házaspár esetében sem, szó van viszont a karierről; nincs szó „feleségdöngető” elnevezésű társasjátékról, szó van viszont a karrieregnyentés címén kilátásba helyezett flörtörl; nincs szó abortált ambíciókról, szó van viszont leszaladt harisnyaszemről, macskanyelvről, nyitva felejtett vízsapról

és egy gyerekről, aki – ellentétben az Albee-féle fantommal – nagyon is valóságos, a szomszéd szobában küszködik az elalvással, és módot ad a gyerekneveléssel kapcsolatos problémák taglalására. Mintha Reza érezné, hogy ennyi tartalom legjobb esetben is egyetlen jelenetre (felvonást nem mondanék) elég, megháromszorozza a szcénát, és három változatban játssza el ugyanazt a szituációt. Bevallom, nem voltam képes jelentős különbséget fölfedezni közöttük, ha csak azt nem, hogy az ifjú férj az egyikben kevésbé vagy másképp konform, mint a másikban (esetleg egyáltalán nem az), illetve hogy a neje simán kurvid-e, vagy leckéztetésből megjátssza. Egyik változat sem kavart föl különösebben, alig látom a megháromszorozás értelmét. Háromszor semmi továbbra is semmi.

Az idézőjeles távolságtartást maximum az érzékelteti, hogy a társalgás *A galaktikus gyűrűk lapossága* című tudományos publikációról folyik, és arról, hogy a témával az ifjú

Soltész Bözse (Sonia), Rancsó Dezső (Henri) és Mihályi Győző (Hubert)

asztrófizikus áll-e elő elsőnek, vagy valaki már lenyúlta előtte. Ebből a nüanszból valószínűsíthető, hogy az összes többi részlet is csak jelzés, nem a dramaturgiai formában elhelyezhető tartalomról van szó, éppen ellenkezőleg, az ábrázolt életforma tartalmatlanságáról, ürességéről, a locsogásszituációval jelzett klisék komikus abszurdjáról. Kétségtelen, hogy Albee ezt nem írta meg. Ionesco viszont igen. *A kopasz énekesnőben*.

A Magyar Színház stúdió-előadása, amelyet Guelmino Sándor rendezett, voltaképpen kellemes. Füzér Anni a nézőkkel három oldalról körülvett, nyitott dobogóra állítja a középosztályra valló jelzéses nappalit, és jelenetenként egy-egy kisebb változtatással arra utal, hogy nem „ugyanazokat” a figurákat látjuk másképp viselkedni, hanem három

különböző modell jelenik meg. (Ez a gondolat az író részéről akár virtuóz is lehetne, ha „végtelen” variációt tudna a modelljébe sűríteni, mondjuk – hogy újabb jelentős előzményt hozzak föl –, a *Stílusgyakorlat* Queneau-jának mintájára.) Ha a játékban is továbbgyűrűzne ez a gondolat, a színesi fogalmazásmód jóval szűkszavúbb, ko-reografáltabb, stilizáltabb lenne, ami csökkentené a konvencionalitást. Ezzel próbálkozott korábban egy nálunk járt német társulat, bár ami azt illeti, a darab az ő előadásukban sem volt jobb, legföljebb rövidebb. Guelmino a lazább hazai tradíciót választja, abba a középfajú magyar vígjátéki stílusba illeszti a produkciót, amelybe Feydeau-tól Molnár Ferencig, Paul és Franz Schönthantól (*A szabin nők elrablása*) Alan Ayckbournig, Kisfaludytól Caragialeig mindenki belefér. (A „Művészet” a Katonában a kettő között helyezkedett el: a jó öreg lélektani realizmusra alapozott, de „kivette” mögüle a hátteret és a részletező-illusztratív játékképzést.)

A Magyar Színházban a háziasszony Soniát játszó Soltész Bözse lóg ki leginkább a sorból, neki vannak a legélesebb váltásai, groteszk túlkapásai, amelyek már-már áthágnak a kijelölt kereteket, de még idejében visszagyömöszöli őket. A rendező tapintatára vall, hogy egy-egy betétszerű túlmozgást vagy túlrájolást engedélyez a számára, amivel kockáztatja ugyan a „stílusegységet”, viszont megtöri az egyhangú társalgást. Az utóbbit Mihályi Győző hozza a legszínesebben, elég neki az árulkodó mimika, a kényszeredett szemforgatás, hogy az önelégült öregedő macsót erőltető Hubert elhallgatott piszkos gondolatairól tudósítson. Rancsó Dezsőnek jóval több technikai finomságra volna szüksége, hogy jelzésszerűen, gesztusértékben elkülönítse egymástól az alázatosan konform Henrit a pimaszul föllázadt Henritől. Benkő Nóra szerény színészi eszközei a jelenlét minimumához elegendőek. Az előadás végkimenetele paradox. A körülményeket tekintve értékelendő, hogy formatartó, izléses és végeredményben szórakoztató produkció született, miközben Yasmina Reza egy kate-góriáival lejjebb került. Valószínűleg a helyére.

YASMINA REZA: EGY ÉLET HÁROMSZOR (Magyar Színház)

FORDÍTÓTTA-DRAMATURG: Geccsényi Györgyi. DÍSZLET-JELMEZ: Füzér Anni. RENDEZŐASSZISZTENS: Lévai Ágnes. RENDEZŐ: Guelmino Sándor.

SZEREPLŐK: Rancsó Dezső, Soltész Bözse, Mihályi Győző, Benkő Nóra.

TARJÁN TAMÁS

Köd előtte, köd utána

■ ÖRKÉNY ISTVÁN: PISTI A VÉRZIVATARBAN ■

A Víg Színház előadásának legjobb – sajnos, talán egyetlen igazán jó –, alig másodpernyi villanása, amikor a törvény Pindroch Csaba által játszott tudora egy süllyesztőből kikandikálva deklamálja verdiktjét, s döntése nyomtatékául a jobbában tartott paragrafusgyűjteményre hivatkozik. A *corpus jurist* szorongató kéz azonban a *corpustól* vagy hatméternyire nyúlik elő a deszkázat alól, egy másik süllyesztőből. A hözöngve-hatalmaskodva ejtett szavak egyszerű jelentése és a színpadi kép összetett esztétikai tartalmakat szikráztató feszítvja egymásban nyer értelmet, a cirkuszi trükk csoda és csíny egyszerre.

Marton László rendezése ígéretesen kezdődik, éppen Khell Csörsz süllyesztős, kazettás díszletének is köszönhetően. A közömbösnek és többé-kevésbé üresnek tetsző doboz matt felületei előnyösen világíthatók, a vermek, odvak, kivágatok, kirakatok, járások vibrálóan átmozgatott értelmezéshez hívogatnak. A címszereplő kezdeti – a kimunkálásban az abszurd dráma néhány nagy jelképpel és elemével cimboráló – felbukkanásaikor a darab önmagával fogócskázik (természetesen úgy is, mint ha két macska lenne: álmában). A térdnél, deréknál, nyaknál „elvágtott” Pisti látványa titkon elbeszéli rész és egész, egy és sok a darabban oly fontos, összességükben majdhogynem kibogozhatatlan viszonyait. A PistiPistiPisti...-figura földbeásott-sága, vízen járása, fényben fürdése gondoskodik az alapvetően szimbolikus, példázatos, áttételes, rébuszos tragikomédia nyersebb, anyagszerű, teátrális beágyazásáról.

A groteszk játék mégsem vesz elegendő lendületet. A tér hamarosan lötyögősnek, lomhának, érdektelennek mutatkozik: a kamaradráma dimenziói nem töltik ki a Víg hatalmas öblét. Jánoskúti Márta a színháználban önmegtartóztató jelmezei,

Lukács Sándor (A Tevékeny) és Szamosi Zsófia (Szöke lánya)

a régi filmhíradók elkopottságából ideörökített ruhák egy-két praktikus minimál-információn kívül ugyancsak nem sokat mondanak. Ám a fő baj az, hogy Martonnak – aki 1979 januárjában a megbetegedett Várkonyi Zoltántól átvette és befejezte az ősbemutató színrevitelének munkálatait – nincs átfogó bölcselate, „Pisti-filozófija” a (mondhatni) keletkezése, 1969 óta sokat vitatott, mérlegelt – s leggyakrabban alá- vagy túlbecsült – alkotás mai

